

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Կ. Պոլսոյ համար Տարեկան հաճ. ղերմ Օրաբերքով 180 ղր. Վեցամսեայ ,, ,, 100 ,, Գաւառաց համար Տարեկան հաճ. ղերմ Օրաբերքով 200 ,, Վեցամսեայ ,, ,, 100 ,, Մեծ քիւրջ 2 ղր. Օրաբերք 20 ղր.

Մանուցմանց տաղը մեկ անգամի համար 3 ղր. երկու անգամի համար 2 ղր. Գաւառ գացած լրագրաց համար ծախքը Խմբագրութեան վրայ է: Լրագրոյ վերաբերեալ համակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն Խմբագրութեան Տնօրէնի պիտի ուղղուի. եւ համար ծախքը ալ դրկողին վրայ է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հաշտութեան գործը թու թով յաւաքելով իր իր, եւ կը յաւանդուի որ մինչև օգոստոս 31 վերջնական պայմանները կ'աւարտուին: Ըստ այդմ կայսրը անհնարով ալ կ'աւարտուի իր ներսն անօգուտ էր, եւ պատերազմին շարունակութիւնը կը ստորադրուի թեանց եւ մանաւանդ իր բոլորովին կործանմանը պատճառ ըլլալ, ուստի ուրիշ ծանր պայմաններու հետ նաև պատերազմական ծախքը համար մեծ գումար մը վճարելու յանձնարու եղաւ: Չախորդութիւնն այն աստիճան Ըստ իրացուց զէնքերուն վրայ ծանրացած կ'ընկնէ, որ կարծես թէ ամեն ճակատամարտ անհրաժեշտ պարտութիւն մ'է իրենց համար: Բարեգործի մօտերը Բըրաւաիայից նորին աւտորիայիները դարձնելու վրայ են եղեր, բայց զնազազաւրին ըրն ըրտ վրայ հասնելով պատերազմին ետ քաշուեր են: Ըսել է որ եթէ զեւազազան օր մ'եքք ստորագրուած ըլլար, Բարեգործի եւ թերեւս Վիեննա ալ ձեռքէ կերթային:

Պրանչիստո Յոզեֆի կայսեր վրայ խիստ ծանր կը նստի իր նախորդաց եւ իր ըրած բանութիւնները: Հունգարացոց յերախտական զուխները՝ Բօշնակ, Բարբա, Թիւրք, Ժամանակն եկած կը համարին իրենց հայրենիքն ապառելու, եւ ապաստանութիւն յարուցանելու փորձեր կընեն: Բարբա զորապետը բրուսիացոց զօրքերէն բանուած հունգարացի զերկներէն գունդեր կը կազմէ, բայց իր ըրած մէկ տրշաւանքն սպարաբուն եղեր է: Գուցէ այս կործէն ալ Ըստորիա ժողովուրդ մասնից մը անանկն ընդունելու: Բայց յերախտական փորձերը կընան տակաւին խաղաղութիւնն իսկ նորէն փոստի մէջ ձգել:

Վերկայ պատերազմին մէջ Խաւրս միայն չկրցաւ նշանուել յաղթութիւնն մ'ընէ: Այս բանը հայրենասիրայն սրտին շատ ծանր գաղով պատերազմը շարունակելու պահանջներ կընէ: Բայց Կարդէն իշխանին բարեկամական յարգանքերը կերելի որ վերջապէս Վիեննայի միջնակէ հաճեցուցին զնազազան ընդունելու: Վիեննայի Վարդիայ տրուելը խառնաշըտ փորձ բան մ'եղաւ: Խաւրսից արդէն իրենց ձեռքը պլլաւ որ քաղաքներն աւսին աւանց մեծ դժուարութեանց:

Իսկ աւտորիայից աւանց զեմ զընելու ետ քաշուեցան, եւ իրարէրը միայն մնային իրենց ձեռքը: Կաղից ձեռքէն Վիեննային ընդունելու համ չընդունելու ինչ կընէ հիմա իր կարեւորութիւնը կը կորուստնէ, եւ իտալացիք իրենց նպատակին հասնելով, կը մնայ խաղաղութեան ետև նիւթական յաւաքութեան թիւններ ընել որպէս զի պատերազմին մէջ նսնացած փառքերնին կարենան պայծառացնել:

Գանձային ներդրութիւններուն տեսութեանց զօրութեանը վրայ ո'րչափ ազդեցութիւն ունենան այս պատերազմին մէջ ալ անհնարեցաւ: Կարծես թէ զնուց բարձր իսկ հարուստին կողմը կը բռնէ: Խաւրսից ելու մուտքն Ըստորիային աւելն ներքը, ստոր համար իր բանակներն ու նաւատորմն ալ անկից վար մնային: Խաւրսից նաւատորմն այնչափ պակասութիւններ ունի եղեր որ կրուի թէ Բելգիան ծովագետն հրամանատարութիւնը ձեռք առած ատեն քեր է թէ 4 հոս ուղեղնիս պայթեցնելէ զատ ուրիշ բան չի գտնուիր: Ինչպէս Ըստորիա՝ Խաւրս ալ նոր փոխառութեան կը դիմէ, որուն գումարն է 360 միլիոն ֆրանք: Եւ այս նկատմամբ այս երկու թշնամի տեսութիւններն հաւասար դրութեան մը մէջ են:

Իսկ Բրուսիա՝ որոյ գանձն արդէն քարգաւաճ էր, իր ստոր ձեռք մեծամեծ յաղթութիւններով ոչ միայն պատերազմի ծախքը կը հանէ այլ եւ վրայ կ'աւանդուէ: Ըստորից զեմ զընկած անհազարեա նահանգն հիմա Պօզէմից եւ Սօրաբոյ իտեղճ բնակչաց ծախքը կը կերակրին: Եւ հարաւային Գերմանիա գացած բանակներն ալ յաղթութեան գաղիներն փատրիկէ տակ: Պրանքօրթի բնակչաց վրայ ծանր տուրքեր կը դնեն: Բայց զքաղաքները ստիպանք ընելու ապանախօք: Պրանքօրթի բնակիչներն ալ այս միջին դարուց արժանի ապառնալքէն ապաստելու համար՝ Կարդէն կայսեր միջնորդութեանն ու Բրուսիայ թաղաւորին զթուութեանը կը դիմեն: Պրանքօրթի քաղաքապետը՝ Պ. Պէլեր, իր անձինն հայրենեաց զեմ եղած բունութեանց զեմ չընդալով իր զայրոյթը բըւններ ինքնը կ'ախեր է: Կըսուի թէ Բրուսիացոց այս խառնութեան պատճառը Պրանքօրթի քաղաքացոց ամեն ժամանակ Բրուսիայ զեմ ցոյց տուած աւտելութիւնն է, որուն փոքր կատունն հիմա Բրուսիայից զայն նուաստացընելով է իրենց արեւելուն տակը խաւոր հեղինակով:

Բրուսիայ Վ. Գուլիէլմոս թաղաւորն անձամբ իր մայրաքաղաքն երթալով ազգային խորհրդարանները բացաւ: Բայց ինչ մեծ տարբերութեանը կը ներկայանայ այս տարի երեւոյթանաց ժողովին ստջե: Ըստին անգամ աշխարհ սպառել սխաւ թէ ինչ խօսք պէտք էին Սառովից յաղթողին բերնէն: Բրուսիայ թաղաւորն իր երկրին մեծնայուն աւեախը տալով կը խնդրէ որ երեւոյթանացի ժողովը թողութեան քուէ մը տայ հաւաքութեան պաշտօնէն, որք աւանց ժողովն փաւերացեալ ելու մտից հաշուեցողի կը կաւարակին երկիրը: Չորս հինգ տարիէ ՚ի վեր Բրուսիայ երեւոյթանացի ժողովն ու կառավարութիւնն անընդհատ զժառութեան մէջ էին: Բրուսիա 19 միլիոն ժողովուրդով մեծ տեսութեանց կարգն անցած էր, ուստի իր ունեցած քաղաքական զլրքն համապատասխան

զլրք պահելու եւ ծախք ընելու պարտաւորուած էր: Երեւոյթանացի թիւնը ժողովուրդն իրեն թիւնը կը ընդունէ: Համար կատարութեան բունած ընթացից կը հանդիսակէր, եւ սակից յաւաք կուգար ամեն տարի այն անհամաձայնութիւնը՝ որ շատ անգամ ծանր կերպարանք տուած էր: Բայց հիմա Բրուսիա իրօք մեծնայով իր ժողովուրդը այժմեան թիւք բաւական կըլլայ մեծ տեսութեան մը ծախքը կրելու, եւ զինուորապետութիւնն ալ հաւասարակշռութեան մէջ կը մտնէ: Այս կերպով կ'ապագայութեանն եւ երեւոյթանացի ժողովն մէջ պիտի գտնուի թեան պատճառը կը վերնայ:

Բայց Պէրլինի ազգային ժողովութեան նիստն երկար չպիտի ըլլայ այս տարի, վասն զի քիչ օրէն Կարդէն պիտի յաջորդէ գերմանական խորհրդարանը, որուն ուր բացուելը տակաւին յայտնի չէ: Բրուսիայ ներքեւ գերմանական միութիւն մը կ'ազդելու նպատակաւ արդէն բաւական ժամանակէ ՚ի վեր ընկելութեան մը հաստատուած էր: Կատիւնը՝ Վէրայն անուամբ: Այս անգամները մեծ ձիգ կը թափեն հիմա Գերմանական խորհրդարանին ընտրութիւններն յառաջ ամենակ: Եւ բոլոր Գերմանիան Բրուսիայ հետ միայնակութեանը, եւ շատ անգամ ժողովուրդներն այս գաղափարին համար են: Ուրեմն ինչպէս սակից յառաջ ալ ըսելու աւելի ունեցած ենք, ներկայ վիճակին կարգադրութիւնը միայն զեւ պահած ժողովներն սպասուել չենք, այլ մանաւանդ Գերմանական խորհրդարանն է, որ այդպէս կամայ անուարարելի զրոշմով պիտի կրքէ իր ընկելք անօրէնութիւնները:

Հեռու-ԲԱՆԱՍԻՐ Փարիզ 7 օգոստ. Աւտորիայ եւ Իտալիայ մէջ զինադադարը զեւ չէ կնքուած: Աւտորիա կը պահանջէ որ Իտալացոց զօրքերը Թիբօլէն քաշուին: Նիւ-Եօրքէն օգոստոս 3 թուով լուր կուտան թէ Կոր Օրէնանէն պաշարման վիճակը վերցրել է: Բանագիրն զինք 37 սէնթ:

Քիւսովեննէն Դանթով հինգ քաղաք թի աւաւոմ հասած եւ բարական լըրագրաց մէջ հեռուեալ լուրերը կը կարգանք: Յիօրէնց 30 յուլիս. Խաւրսի կառավարութեան պաշտօնական կաղէթ լրագիրն հրովորտակ մը կը հըրատարակէ, որով խաղաղական սահմանադրութիւնը Վիեննայի գաւառներուն մէջ զործադրելու հրաման կը տրուի: Ուրիշ հըրովորտակ մ'ալ նոյն գաւառաց նկատմամբ Աւտորիայ եւ Հունի մէջ հաստատուած կըրօնական գաղափարութիւնը կ'օգնուցնէ, եւ կրօնական միտաբանութեանց բարձման օրէնքը զործադրել կը հրամայէ:

Փարիզ 31 յուլիս. Լիտուայի նաւամարտին ելիցը վրայ տարակոյս չէ մնացած: Ստոյք է որ այս նաւա-

մարտին մէջ խաղաղութիւնը յաղթուած են, եւ ասոր ամենէն մեծ ապացոյց է Բելգիան ծովագետին փոխուիլն ու դատաստանի ներքեւ ձգուիլը: Վիեննա 31 յուլիս. Կը հաւաստեն թէ Պրանքօրթի վրայ ձգուած տուրքը 15 միլիոն ֆիօրինի իլլըր է, հետեւաբար Պրանքօրթիցիներն արդէն վճարած 6 միլիոն ֆիօրինէն զատ 3 միլիոն միայն պիտի վճարեն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ա. Ն. Գ. Ի. Ա. Մեզ զից քաղաքական գրութեան զեւղիկ եւ ուրիշ ազգաց նախանձիկ մէկ արդիւնքն ալ զանազան հասարակային դժուարութիւնները, հանդէսներն ու ժողովներն են, ուր երբեմն պարզապէս ժողովները կը եւ իր զլուսն եղողները կը դժուարին հասարակաց շահերուն վրայ խորհելու եւ որոշումներ տալու, երբեմն ալ ընկիւղութեան ընտրելով մասը կը ժողովուրդը կը չունք մը կամ հանդէս մը կընէ, եւ բաւական կը պարզէ: Լիտուայի լրագիրները այս անգամ սոյն երկու տեսակ դժուարութիւններն ալ նկարագրելու կը բերեն մեզ: Առաջինը Հայա-Բարքը ըսուած հասարակաց պարագիծն է իր կողմէ յուլիս 23 ին, զոր հետագիւրն արդէն ծանուցած էր: Այս գաւառներն պատմութեանն արդարեւ հետաքրքրական է իբրեւ ժողովրդական շարժման օրինակ մը, զոր հետագիւրը միայն լահանական կերպով իմացուցած էր: Ոստիկանութեան տեսուչը՝ Սըր Ռիչարտ Մէյն, իր գրած արդիւրքը լուսնու համար 1800 չափ ոստիկանութեան ղինուար դրած էր Հայա-Բարքը մէջ: Բայց ժողովուրդը հաւաքաւոր բաղմութեամբ թափուր կը կազմէ, եւ փողկոթ ու թմուկներով զեւ ՚ի դժուարման տեղը կը յաւաքանայ, ինչպէս որ զինքը ոտք հանող մասնաժողովներն իրենց հրատարակած յայտարարութեանց մէջ կը ծանուցանեն: Արդէն ծանուցարկին վըրայ ճառերը կ'սկսին, որք անուականները կը զատապարտեն եւ ժողովրդեան համար ընտրողական իրաւունք կը խնդրեն, յարեւոյ որ իմէ այս իրաւունքը զլայտուի, լաւ է որ ժողովուրդն ալ հետեւոր երկիրները զայլ թէ: Սակայն Հայա-Բարքը դժուարները զոցուած էին, եւ ժողովրդեան բաղմունքն իրեն իր յառաջ: Պ. Միս եւ բեախտանն եւ ուրիշներն ոստիկանութեան հետ կը բանակցին դժուարներ բանալ տալու համար՝ եւ չյաջողելով ժողովրդեան ստիպանքը կը սրունն որ ուրիշ տեղ դժուարի: Ժողովուրդը մտիկ չընէր եւ կ'սկսէ Հայա-Բարքը վանդակները կ'աւարտու: Ձինուարներն յարձակուած կ'օգնուր կը վազեն, բայց բաղմութեան հասնելին զեմ չընէ կըրտար զնել, որ ամեն կողմէն պարտէզին մէջ կը խուսէ: Այս ալ աւանց կ'ընէ չըլլար: Ոստիկանութեան ղինուարները բերեցով զինեալ էին, ժողովուրդն ալ քաղաքը վանդակներուն երկաթներով կը պատասխանէ: Սըր Ռիչարտ Մէյն ալ քարի հարուած մը կ'անու: Վերջապէս ժողովուրդը բըւնութեամբ Հայա-Բարքը մէջ յոյժով կ'ուտէ: Կարձեալ ճառերը կը խօսուին, որոյ մէջ անհաշու շայտարարութեան մ'ըրաւ ժողովրդեան քաղաքային եւ ընկիրային իրաւանց վըրայ: Ժողովուրդն որոշում մ'ըրաւ, որուն մէջ ներկայ կառավարութեան ըն-

Թայքը դատապարտել է ետև կը վճռէ որ վեց անգամով պատգամաբերութիւն մը ներկայանայ Թագուհուն եւ խնդրէ որ լորս Տէրալին ճանքէ, եւ անոր տեղ ժողովրդեան կենաց խնայող պաշտօնեայնէր անուանէ:

Իսկ երկրորդ գումարումն այս տեսակէն չէր շատերը լսած են Պ. Քոպուրն երեւելի անգղիացի տնտեսագէտին անունը, որ ազատ վաճառականութեան ամենամեծ ակոյտեան եղած է: Ինչպէս ամեն քաղաքակրթեալ ազգեր, անգղիացիք ալ իրենց երեւելի մարդոց յիշատակը կը պատուեն. ուստի 1830ի չափ ականաւոր անձինք Պ. Քոպուրնի անուամբ Քլիւս (ժողովակ) մը հաստատելով, Ռիչմոնտի մէջ հոյակապ պանդոկին մէջ կոչուեց մ'ըրին, որոյ կը նախադասէր Պ. Ալէսոթըն, եւ ուր ներկայ էին լորս Ռըսըլ, Պ. Կոլտլին, Սմիթ, Ըսթ-ւարթ Միլ, եւ այլն: Պ. Ալէսոթըն ճարտասան ներքող մը խօսեցաւ Պ. Քոպուրնի վերայ, եւ դովեց անոր անտեսական սկզբունքները, որք էին առեւտրական ազատ հարդրակցութիւն ամեն ազգաց մէջ, տէրութեան ապարդիւն ծախուց նուազում, անիշատութիւն, խաղաղասիրութիւն, եւ այլն, եւ այլն: Լորս Ռըսըլ իր քաղաքականութիւնը ջատագովելով ըսաւ թէ Պ. Քոպուրն խօսք տուած էր որ եթէ ինքը (լորս Ռըսըլ) պաշտօնէն նախադաս ըլլար, կառավարութեան մէջ պաշտօն յանձն կատարէր: Լորս Ռըսըլ շարունակելով ըսաւ.

« Անեկտիկ ասկից հազար տարի առաջ հիմնուեցաւ Իտալական ճարտարութեամբ իր պայաններն իտալացի ճարտարապետաց արուեստովը կանգնուած են. անոնց որմերը Տիտիանի, Պելլիսիի, Քլինթօրթի թոյլ նըկարներովը ծածկուած են, անոնց փողոցներուն մէջ երդուած երգերն իտալացի բանաստեղծներու երգերն են. ուստի եթէ ազգային իրաւունք վնասուի, Վենետիկ իրաւունք ունի իտալական ժառանգութիւն ըլլալու: Թերեւս ընական էր որ Աւստրիա երկրորդ գումարութեամբ մը, զոր 1798 ին ստորագրած է, միայն զօրութեան առջեւ թողու ուզէր. բայց աններկի կը թուի ինձ որ Իտալիոյ հետ պատերազմի բռնուած ըլլալով Աւստրիոյ կայսրը Վենետիկ ոչ թէ Իտալիոյ՝ այլ Գաղղիոյ կայսր թողու: (Ծախսահարութիւնք): Պարոնայք, իտալացիք այս թշնամանքը խորին կերպով զգացին:

« Գաղղիոյ կայսրը՝ անչուշտ Եւրոպայի խաղաղութիւնը վերհաստատելու փափաքելով՝ զինադադար առաջարկից Իտալիոյ եւ Բրուսիոյ, բայց պայմանները որք յաջող չէին երեւիր. Իտալիոյ միայն անհանդ կրնային ըլլալ, ուստի կը ցաւ իմ որ Անգղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայն ալ մասնակցի իրաւունքը կայսրը առաջարկութեան որ ժողովուրդը իր արտաքին գործերուն մէջ Անգղիոյ անմիջաժողովութեամբ պաշտպանելով իսկ Անգղիոյ ներքին գործերուն նկատմամբ ըսաւ թէ պետք է որ հիմա իշխանութիւն պատիւ եւ տիրոջութիւն ունեցող զամ անանցանիկ վիճակ մը բանայ իր եւ անոնց մէջ որք երկտիրանական իրաւունքէ զրկուած են:

Այս ճառերուն հետ նշանակեց նաեւ Պ. Սթուարթ Միլի մէջ հակիրճ ատենախօսութիւնը, որուն մէջ ազատականաց սկզբունքներն իրայ խօսելով հետեւեալ նշանաւոր խօսքն ըսաւ.

« Մեք (ազատականք) ուղղափառութեան անձուկ յօդուածներով պրկուած չենք. մերինը լայնարձակ եկեղեցի մ'է: Զմեղ միացնող կապը քաղաքական հասարակութեան մը չէ, այլ ընդհանուր հպատակութիւն մը յառաջդիմութեան:

Թեան հոգեոյն՝ որ մասնաւորաց կարծիքներէն առաւել մեծ է: »

Ս Ս Ս Ր Ի Ս

Քայսրին Վիեննայի թղթ ակիցը կը գրէր.

« Հասարակաց զգացումն երթալով կը գոգոնի, եւ մարդոց ու դրութեան փոփոխութիւն մ'անհրաժեշտ կը թուի: Արդարեւ իմաչքովս կայսրը թշնամանք մ'եղած չտեսայ, բայց կը լսեմ թէ կառքով անցած ատեն շատ մը կանայք բարձր ձայնով գոչեր են թէ ինչ եղան իրենց ամուսինները: Եղբայրները եւ որդիքը: Հիւսիսային երկաթուղուց կայսրանը մեծ բազմութիւն մը լցուած է միշտ, զլիսաւորապէս վերաւորեալ զինուորաց ազգականները, եւ ամեն վայրկեան արտաշարժ տեսարաններ կը տեսանին: Երբոր մէկն իր վերաւորեալ եղբայրը կամ հայրը կամ ամուսինը կը ճանչէ, կը վախցուի որ Պօլէմիայի մէջ սով չըլլայ, վասն զի այս դատան երկու մեծ բանակներ կերակրէ, եւ շատ սեղեր հունձքերն հեծնաւորաց ոտիկ կոխան եղան:

« Հունգարական կարևոր լրագիրներ կըսեն թէ Հունգարիա Աւստրիոյ չլիտի օգնէ մինչև որ ժողովրդեան երեսփոխանաց վճարատեթիւնը վսեղ կարող կառավարութիւն մը չհաստատուի: « Հունգարացիներն, ըսաւ ինձի պարսն մը, որմէ ուրիշ անգամներ ալ խիստ կարեւոր տեղեկութիւններ առած եմ, համակրութեամբ ընդունեցին կայսրուհին, բայց երբք միտք չունին ներկայ դրութեան պահպանութեան համար ճիշդ թափուլ, այլ հաստատապէս որոշած են իրենց իրաւունքը ձեռք բերել, եւ կը կարծեն թէ Պիտերը կոմսին միջոցաւ աւելի դիւրաւ կընդունին զայն՝ քան թէ Պէլքրէտի կոմսին: »

« Քանի մ'օր առաջ Հունգարիոյ կառավարիչ Պ. տը Մենիի Վիեննա կը գտնուէր, եւ կըսուի թէ կայսրը կողմէն հրահանգ առեր չհունգարացեաց երեւելիներուն իմացընելու թէ կայսրը պարտաստ է է ազգային կամքը կատարելու: Բայց չեմ կարծիր որ Աւստրիոյ կառավարութիւնը մինչև որ պարագայներէն չստիպուի հունգարացեաց իրական զինուորներ ընէ:

« Վիեննայի, ինչպէս նաեւ կրածի քաղաքականական ժողովներն ուղերձներ մատուցին կայսր, որուն մէջ կըսեն թէ Իտալիոյ ներկայ վիճակն արքունեաց խորը դաժանեանքներն սխալ քաղաքականութեան առաջ եկաւ, եւ կը խնդրեն որ պաշտօնեայնէրը փոխուին: »

« Վիեննայի շրջակայքներէն աղբային զօրաց գումարման համար կառավարութեան ստուած հրամանն ընդհանուր զայրուից կը պատճառէ: »

« Հունգարացի Քլարքա զօրակառք բերուսիացեաց բանակին հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց Բրուսիոյ ձեռք գերի ինկած հունգարացեաց: »

« Քաջ պատերազմողք իմ հայրենեացս հրաւիրանքը հունգարական բանակներուն հրամանատարութիւնը յանձն կատարու, եւ հրամանատարի դէմքով կը ներկայանամ ձեզ. մեր հայրենիքն ալ անպաշտպան չպիտի մնայ: Բրուսիոյ եւ Իտալիոյ հոգը թագաւորներն իրենց ալ ձեռք մեզ կերկնցընեն: Կարկաղայտի Իտալիայէն մեր օգնութեանը պիտի հասնի, Թիբուր, Գանուբի կողմէն պիտի յարձակի, Պէթլէմ թրանսիլթանիոյ մէջ պիտի պատերազմի, իսկ ես Բրուսիոյ կողմէն ձեզ պիտի առաջնորդեմ եւ Լուի Բօշուէ մեր մէջ պիտի ըլլայ: Այսպէս միացեալ պիտի հաղթենք Հասպուրիկի տէրութիւնը որ այնչափ ժամանակ մեր ամենէն ընտիր արեւը թափեց եւ մեր հարուստութիւնը յափշտակեց: Արքայի երկիրը մերն է եւ մեզի համար պիտի ապառովենք զայն: 1848ին եւ 49ին անտանձ փառք ստացանք՝ առանց մեր բաղձանքին հասնելու: այս անգամնոր գաղտնիքն պիտի վաստակինք եւ պիտի յաջողինք: Արքե, ուրեմն, գումարուեցեք հունգարական զօրչինները, եւ յիշեցեք թէ ուր որ այն զօրջը կը ծածանի, հունգարացեաց պարսնը է անոր ետեւէն երթալ: Մեր սիրելի հայրենեաց սահմաններն ասկից միայն քանի մ'աւուր ճանաչան են, իսկ նոյն պիտի առաջնորդեմ ձեզ, ինչ ուր ծնողք՝ ջայթք եւ սիրուհիք իրենց բազմակները բացած մեզ կ'սպասեն: Ընտրեցեք պատերազմի գերի մնալու եւ մեր հայրենեաց աղատութեան համար պատերազմելու մէջ: »

ՎԵՐՁԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Փարիզ 8 օգոստ. « Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ մէջ զինադարարն ստորագրուելու համար գրքուարութիւններ կը ծագին: »

« Իտալիա թիրօլէ խտրական մասը կը պահանջէ: Աւստրիա ալ Ալեքսանդրի փոխարէն գրամական հաստատութիւն մը կուզէ: »

« Փարիզ խտրական գեապան Պ. Ալիլիա Ալեքսանդր հոս դարձաւ: »

Փարիզ 8 օգոստ. « Սօսուոր հաշտութեան մը յոյսը կը զօրանայ: »

« Բրուսիոյ երեսփոխան Պ. Մէրթեր Բրակա գնաց, ուր պիտի գտնուի արդէն Աւստրիոյ երեսփոխան Պ. Պրէննէր: »

« Իտալիոյ կողմէն ալ Մէնապրէտա զօրապետ երեսփոխան կարգուած է խաղաղական բանակցութեան համար: »

« Հաւանական է որ բրուսիացեաց Մանթեօնէլ զօրապետը ծածուկ սրաշատով մը Բեդրսուրի պիտի զրկուի: »

Փարիզ 8 օգոստ. « Պրիւսիէն հետ ազգով ըլլալու ամեն թէ թափաւ որը Մէրթեր բանակին այցելութիւն պիտի ընէ: »

« Բնքօնայի առջև մեծ փոթորիկ մ'եղելով Իտալիոյ նաւատորմին քանի մը նաւերը փնտաւեցան: »

« Օրասաւար Աջօնաթօրէ շուքեաւն ալ ցամաք ինկաւ: »

Փարիզ 8 օգոստ. « Պրիւսիայի Ինտերմունտա լաւգիրը կը ծանուցանէ թէ Մէքսիկայի Սաթամուրա քաղաքը նորէն կայսրականաց ձեռքն անցրի է: »

« Իտալիոյ մէջ ժողովրդական նոր գումարում մ'ալ եղաւ լորս քաղաքապետին նախագահութեամբ Իտալիոյ նաւատորմին կողմէն զօրապետ Սաթամուրա շուքեաւն ալ ցամաք ինկաւ: »

Փարիզ 8 օգոստ. « Իրիլուան Մօնիթէօրը կը կըրտամբէ Բեքսթանայ (Լեքսան) քըրիստոնէի յուզումները, եւ Պապին կողմէն Մարօնիներուն կրկին ուղղուած խտրական իրաւանց ընդհանուր կը յիշեցնէ: »

Մարսիլա 8 օգոստ. « Պ. Պօլէն եկող թղթերը շողենաւը փոթորիկն պատճառաւ ուշացաւ: Հոգին բռնութիւնը կը շարունակէ: »

Փարիզ 8 օգոստ. « Իրիլուան Մօնիթէօրը կը կըրտամբէ Բեքսթանայ (Լեքսան) քըրիստոնէի յուզումները, եւ Պապին կողմէն Մարօնիներուն կրկին ուղղուած խտրական իրաւանց ընդհանուր կը յիշեցնէ: »

« Մէքսիկայի Շարլօթ կայսրուհին այսօր Սեն-Լազէր հաստ, եւ վաղը Փարիզ կ'սպասուի: »

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՔԱՅՐՈՒԿԱՍՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՄ

Քանի մ'օրէն Տաճկաստանի հայոց հանրութիւնն Արարտեան մայրաքաղաքը զահախալին ընտրութեան մասնակցելու գործը կատարու: Ազգին այս խնդրոյն կենսական կարեւորութիւնը ճանչելով, գործնական եւ միանգամայն օրինաւոր կերպիւ լուծելու համար ինչ որ հնար էր կատարել, Յաջողեալ այս ջանքին մէջ թէ ոչ, Ալեքսանդր Բոլշակովը ընտրութեան գործին դէմ ելած բազմաթիւ փոփոխութեանց եւ խոչընդոտներուն անհետանալը շանտելով, այլ եւ այլ կարծիքներէ եւ պատճառներէ շարժեալ, իրեւ անգործնական եւ ապարդիւն կը նկատեն Տաճկաստանի հայոց ազգային իրաւանց պահպանութեան ջանքը: Իսկ անոնք որ խղճի մը տօր իրենց Ազգին եւ Երկրեցեայն վեճակը կը դատեն, եւ անոր պահպանութեանն ու բարեկարգութեանը որոտանց կը փափաքեն, այո՛ կըսեն:

Բայց որովհետեւ կաթողիկոսական ընտրութեան գործին առթիւ Տաճկաստանի Հայք չէին կրնար Ռուսիոյ մէջ հաստատուած Պալատէնիա ըսուած օրէնքին հպատակիլ եւ իրենց ազգային

եւ կրօնական իրաւունքն անոր ինչ ինչ պահպանութեանը զոհել, ոչ ալ կըրնային այն օրէնքը փոփոխել կամ չափաւորել, օրէնք մը՝ որ օտար տէրութեան մը հրամանաւ հաստատուած է, ուստի անոր մէջ քանիտարամաբարութիւններ փոփոխել տարու գործն ապագայ կաթողիկոսին թողով: Տաճկաստանի հայք հայրապետական ընտրութեան մէջ իրենց մասնակցութեան եղանակը միայն կանոնադրել ու գործարկել աւանական համարեցին:

Այս ընթացքը մինչեւ ազգային իրաւանց ջերմ նախանձանց իրենց չէր կրնար բողբոջն զոհ ընել, Պալատէնիայի արշապան կեցողներուն ալ չէր կրնար հաճոյ ըլլալ, ինչպէս զանազան հրատարակութիւններ կը հաստատեն: Անչուշտ շատերը կարգադրած են արքայ Տ. Արամեանի գլխողութեանց տեսարկները, որոյ մէջ հեղինակը կը ձգնի հաստատել թէ Տաճկաստանի Բնգ. ժողովն « անգիքազքական » ընթացքով եւ միջնադարեան անընթաց ներկ սկզբունքով Ռուսաց կայսր իրաւունքը կը ժխտէ եւ անոր օրինաւոր « վեթօն » կարհամարէ, թէ չիլիսեր ինչ բռնէ ազգային եւ ինչ ընտէն Պօլատէնիոյ ընդհանուր ժողով, եւ այլն, եւ այլն:

Իրաւորութեանց արդոյ հեղինակին այս կարծիքները թէ եւ ըստ մեզ՝ անհաստատան անկեղծ դատարարութեանց ծրուանք, բայց սխալ ըմբռնուած յառաջ եկած ըլլալն ամեն ուշիմ ընթացողաց յայտնի ըլլալով՝ մեր արդոյ բարեկամին հետ կրօնաքաղաքական վեճարանութեանց մէջ մանեւ չէնք ուզած:

Սակայն Մէքսիկայի Հապատիկ պատուական լաւգրին երեքշաբթի աւուր թերթին մէջ քանի մը տեղեկութիւններ կը կարգադրէ, որք գործին աւելի ծանր կերպարանք մը տարով կը հարկադրեն զմեզ քանի մը խօսք ընել:

Մէքսիկա կը հաստատէ որ եթէ կաթողիկոսական ընտրութիւնը չին օրէնայն այսինքն Պալատէնիայի համեմատ չկատարուի, կամ ընտրողական եղանակին մէջ նորութիւններ մանեն, Տաճկաստանի հայոց ընտրութիւնը չպիտի ընդունուի Ալեքսանդր Սինօրէն, թէ Սինօր Տաճկաստանի հայոց առաջնորդութեանց թիւը 43 պիտի ճանչէ եւ ոչ 65, թէ ասկից երթալը պատգամաւորները պիտի մերժուին եւ թէ Սինօրին հապատակ անձիքը ըլլան, թէ իրենց հրահանգներն անընդունելի պիտի համարուին եթէ չին հրահանգներէն տարբերին, եւ թէ Ա. Պօլայ Բնգ. ժողովն ընտրութիւնը բոլոր Տաճկաստանի հայոց կողմէն եղած չլիտի համարուի:

Չնք գիտեր թէ այս տեղեկութիւնները որպիսի աղբիւրներէ առնուած են, բայց մեր Մեծ պաշտօնակիցն անոնց մինչև յիշանախեց ստուգութեանը կը կարգադրէ, թէ եւ միւս կողմէն արժանահաւատ անձինք նաեւ ինչպէս մեր ձեռք հասած նամակները կը հաւատան թէ Տաճկաստանի հայոց ընթացքը Ռուսիոյն հայոց խոհական եւ ազգաբարձր մասին ընդհանուր գործնութեան պատճառաւ է, եւ թէ Բնգ. ժողովը ըրած անօրէնութեանց վրայ պարտաւոր այս տեսակ անհաճոյ լուրերն ու դուշակութիւնները՝ քանի մը կողմատեւր եւ շահանկարի անձանց հրաքններն են:

Սակայն երթալով թէ Մեքսիկայի ստուած տեղեկութիւնները կետաւ կետ տոտոյ ըլլան, կը հարցնենք թէ կաթողիկոսական ընտրութեան գործին մէջ Տաճկաստանի եւ Ռուսիոյ հայք իրաւունքով պիտի վարուին իրարու հետ թէ ոչ: Ս. Սինօրին իրաւունքով պիտի խօսի մեր հետ թէ ոչ:

Ռուսիոյ իրաւանց շրջանէն դուրս չէնք ընթաց, անսենք թէ ինչ պարտաւորութիւն կրնայ ըլլալ Բնգ. ժողովին ըրած անօրէնութեանց մէջ: Մտի կը հարցնենք թէ Ռուս

մէջ հայոց համար գրուած օրէնք մը, Պարսկէնիս ըլլայ կամ ուրիշ կանոնադրութիւն մը, կրնայ օրէնք ըլլալ նաև Տաճկաստանի և ուրիշ ամեն երկրներու հայոց համար. ո՞ր իշխանութիւն կրնայ ստիպել զմեզ այնպիսի օրէնք մըն դրուելու, երբոր մասնաւոր ազգին մեծագոյն մասը կը կազմենք. Աւրին եւ թէ Տաճկաստանի հայքս անխտան իրաւունք ունինք ընդհանրական կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու, և եթէ ազատ ենք ուրիշ տէրութեանց մէջ մեր ազգակցաց արուած օրինաց հպատակելէ, ո՞վ կրնայ արգելաւ զմեզ որ մեր յարմար դասած օրինաց համեմատ ընտրութեան գործին մասնակցինք:

Բայց Բնէհ. ժողովը կրնայ բոլոր Տաճկաստանի հայոց ներկայացուցիչը համարուիլ. Այս, վասն զի այնպէս ճանչած է և կը ճանչէ երկրին օրինաւոր կառավարութիւնն ու համայն ազգը վարուցի ի վեր. Ա՛յլ կը փոխէ կամ կրնորէ Տաճկաստանի Հայոց Պատրիարքը, ո՞վ կը ստորինէ գերագոյն իրաւասութեամբ Տաճկաստանի հայոց ազգային գործերը. ո՞չ ապաքէն Պ. Պօլսոյ Բնէհանուր ժողովը. Ի՞նչպէս կրնայ ուրեմն Իշխանաց պատուարժան միաբանութիւնը կամ Սինոդը, որ Մատթէոս կաթողիկոսի ընտրութեան ատեն Պ. Պօլսոյ Հօգեւոր և Վերահսկողն ըսուած ժողովները Տաճկաստանի հայոց ներկայացուցիչ կը ճանչէր, հիմա այս իրաւասութիւնը զանալ Բնէհ. ժողովին, որ ժողովրդեան օրինաւոր քուէարկութեամբ ընտրուած երեսփոխաններէ կը բաղկանայ. Ա՛յ ապաքէն ասիկա անհեթեթ հակասութիւն մ'է:

Բայց առարկուի թիւն թէ ինչչն համար նորութիւններ կըլլան կամ առաջնորդութեանց թիւր 45 էն 65 ի կեննէ:

Այս առարկութիւնն ալ բոլորովին անտեղի է, վասն զի երբէք փոփոխական սովորութիւն մը չկրնար իրիւ անփոփոխելի օրէնք ընդունուիլ. Օրէնքն ալ ըստ ինքեան փոփոխութեան ենթակայ է. Այնից յառաջ Տաճկաստանի հայք Մասնաւորութիւնն չունենալով կաթողիկոսական ընտրութեան մէջ իրենց այն ժամանակի գրութեան և առաջնորդութեանց թուոյն համեմատ մասնակցից եղած են. այսօր իրենց ներկայ գրութեան և առաջնորդութեանց ներկայ թուոյն համեմատ մասնակցից կըլլան. բայց վաղը կրնայ ըլլալ որ իր գրութիւնը դարձեալ կը փոխուի, ուրիշ Մասնաւորութիւն և ուրիշ Բնէհանուր ժողով մը կուգայ, առաջնորդութեանց թիւն ալ կը պահի կամ կուտայ, և ազգն ալ նոյն գրութեան և նոյն վիճակին համեմատ կը գործադրէ իր մասնակցութեան իրաւունքը՝ որ անխտան և անկասկելի է, բայց գործադրութեան եղանակը կրնայ ըստ պարագայից փոփոխուիլ. Ա՛յլ կրնայ ստիպել զազգը որ անցեալ գրութեան մը կապուած մնայ, և ապագային մէջալ կաթողիկոսական ընտրութեան մը մասնակցելու ժամանակ ո՞վ կրնայ պահանջել որ 1866 ի անօրէնութիւնն անխտան պահէ՝ եթէ այն ատեն աւելի ըստպոյն կանոններ զենն և ժամանակին յարմար անօրէնութիւններ ընէ. Ինչպէս որ կը տեսնուի, Սինոդին պահանջումները եթէ ստուգիլ այնպիսի պահանջումներ կրնէ որոց չենք կրնար հաստատել բոլորովին ապօրինաւոր և անտեղի է:

Իսկ ասիկայ երթալքը պատգամաւորներուն կամ անոնց առնելը հրահանգին մերժմանը դառով, ամեն մարդ կը հասկնայ որ Սինոդը մեծ պատասխանատուութեան ներքե և ինչպէս թէ երբէք այնպիսի անփայլ ընթացքի մը մէջ գտնուի որ Տաճկաստանի հայոց իրաւանց յարմար բանարարութիւն մը ըլլայ:

Մեր ընտրութեան եղանակին ազգա-

յին նկատմամբ օրինաւորութիւնը հաստատուելէ ետեւ սուտ ըսել թէ Ռուսաց տէրութեան օրինաց դեմ է, քանզի քանի որ նոյն մեծ տէրութիւնը Տաճկաստանի հայոց օրէնք չկրնար տալ, և քանի որ անոնց մասնակցութեան իրաւունքը ժխտող չէ, այսպէս իրենց ուզած եղանակաւ և օրինոք մասնակցելու, ինչպէս որ Ռուսաստանի հայք ալ ազատ են իրենց երկրին օրինաց համեմատ մասնակցելու, բաւական է որ մեկուն իրաւունքը միւսին չընհուրի, մասնաւոր մեծագոյն մասին իրաւունքը փոքրագունին:

Ի վերջոյ կը յուսանք որ ընտրութեան աւարտումն և Ս. Իշխանի պատուարժան միտքով իրաւունքն իրաւունքն և ազգասէր ընթացքը ներկայ տարածայնութեանց վարձան կուտայ, և մեր հայապետական աթոռն իր օրինաւոր դասակարգ ստանալով ընդհանուր ազգին փափաքը կը կատարուի:

ԻՍԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վայսերական հրամանաւ.
Ի պիլիք Քառանթի նպոյն տեսուչ Բաթիկոյ սէյր Թէքրիտաւը զայնմազամ անուանեցաւ:

— Երրորդիւր Է է յիւ-Իւլ-Իսլամ Բարձր. Բէֆիք Եֆէնուրի, հինգշաբթի օրը հանդիսիւ Է է յիւ-Իւլ-Իսլամի գուռը երթալով իր պաշտօնը վարել սկսաւ:

— Երկրորդիւր Է է յիւ-Իւլ-Իսլամ Սասունտունի Եֆէնուրի կրտսի օրը վարի ճանեցաւ ի հասակի 85 տմաց:

— Երկրորդիւր թիւն մինչև չորեքշաբթի օրը մայրաքաղաքիս զանազան կողմերը քանի մը քօլեռայի առանձին դէպքեր պատահած ըլլալով, քառանթի նպոյն տեսուչութիւնն անմաքուր վիսյալիւր տալ սկսաւ մայրաքաղաքէս մեկնուլ նաւերուն:

Նշմարուած քօլեռայի դէպքերուն առաջինը Բէրա Փափազ Բէֆիքի սին մօտ տան մը մէջ պատահեց, և կրտսին կրտս մը վրայ, երկրորդը Պէյքօղ, երկրորդը Հասար, և չորրորդը Ղալթի իս իտալացուց հիւանդանոցը:

Ալ ըսնք թէ այս դէպքերը պատահած տեսնելը տանն օր քառանթի նպոյն և անհարգակցութեան ենթարկուելու են. Թէև շատ հուսանական է որ հիւանդութիւնն առանձնական վիճակէն համաճարակի չփոխուի, և երբ օրէ ի վեր ալ նոր դէպք մը պատահած չէ, բայց և այնպէս առողջապահական զգուշութիւնները զանց ընելու չէ:

— Մուրա—Ս. արքայիցէն եկած վերջին լուրերուն նայելով, քօլեռան Պալացի մէջ դադրեց, բայց Եւաչի, Ֆրքանի և ուրիշ քանի մը քաղաքներու մէջ խոտոգորեց կերպով կը տարէ. Ռուսիոյ մէջ ալ շատ զոհեր կրնէ:

— Մուրաւոյ մէջ մեծ յուզումներ կը տիրէ ստակի պահատութեան առեւտրոց դադարման հնչոցում ազդութեան և վերջապէս քօլեռային պատճառաւ. Եւաչի գոտտասանատունները գոցուելու են, և բնակիչներէն շատը քաղաքէն փախելու են:

— Արիւմիւրայէն կը զբն թէ անցեալ հինգշաբթի իրիկուն Իգիկի մօտ աւազակաց խումբ մը որ Մանուր ընկերները կը կործնուին. Եւաչի կողմէն իրարմային վրայ յարձակելով՝ զպայթիլէ մը սպաններ, և հայ ձիաւոր մ'ու գաղթիլէ մ'ալ չարաչար վերաւորելով բոսթային երկու բերս յափշտակելու են:

— Իրէկ առաւօտ ժամութիւն մը ջնջելուն Իշխանի արքունական Ֆէսի գործարարին մէջ հրդեհ պատահելով՝ ջ ժամու մէջ միւսիսը դարձաւ այն հոյակապ շէնքը՝ որ բազմաթիւ մեքենայներ և շատ ալ բուրդի մեքենք կը պարուտակէր:

Այս հրդեհը կրկնապէս ցաւալն է, վասն զի պատճառաւ նիւթական վաւսին մեծութեան զատ Ֆէս հիւսելով ազգող բազմաթիւ ազգաս ընտանիք յետին թշուառութեան մէջ կը ձգէ:

— Տրապիզոնէն մայրաքաղաքս և փոխարձարձար բանող շոգենաւուց ընկերութիւններուն մէջ այս օրերս նորէն մրցում մտնելով, երրորդ կարգի ճանապարհորդաց տոմսակներուն գինն արդէն մինչև 20 դուրու չի իջաւ, և օրքան զճր առաւել իջնելու վրայ է:

— Պատերազմին տխուր պատգիւնը մէկը. — Ամերիկայի կառավարութիւնը՝ վերջին պատերազմին մէջ խեղճանքով եղող զօրակաւաց համար 6075 արուեստաշէն անդամներ գներ է. Աստից 2134 թիւ և, 3784 թիւ և, 44 ձեռք, 9 ըսք և 104 թիւ ուրիշ այլ և այլ անդամներ են. Աստից շինութեանը համար քսան և հինգ արուեստարան աշխատեց են, և ամենուն համար 357628 տղար ծախք վճարուել է:

— Երկրայ պատերազմին մէջ Պարսկաստանի քաջութիւնը մարտու վրայ է. Երրեմուսի Գիւտուրի իտալացի դէպքանին առողջութիւնը մեծ վտանգի մէջ ձգեց, ուրիշ թէպէտ ազատեցաւ, բայց այս անգամ առած մէկ վերքը նորէն վնաս տարակցուց. Իր սրտըները բարակցել են, գոյնը դափկացել է և յօգայաւութեանն անգամայն դարձել է. Վալքի զօրութեանը միայն Պարսկաստանի կառք նրա ստրով հրամանատարութիւն կրնէ. և այս պատճառաւ իր կամուր պօրքերը ծանր կը շարժին:

— Ամերիկացիք իրենց պատերազմին ատեն տեսակ մը զրահաւոր նաւեր հնարեցին, որոց անդրանկին անունը Մօնիթօր ըլլալով՝ միւսներուն ալ նոյն անունը տրուեցաւ. Այս նոր նաւերուն մարտնչին այն ատեն լուսած և իրենց կատարելութիւններն ալ և այլ մեկու թեանց գուռ բացած էին. Եւրոպացիք Մօնիթօրներուն պատերազմական առաւելութիւնները կը խոստովանէին, բայց մեծ պահատութիւններ ալ կը գրուէին, որոց մէկն ալ այն էր թէ ծովուն մէջ երկայն ուղեորութիւն չեն կրնար ընել. Ամերիկացիք այս կարծիքն հերքելու համար իրենց Մօնիթօրներուն մէկը՝ Միանթօնօմօս անունը՝ Եւրոպացիներին, որուն գալուստը մեծ պարմանք պատճառեց Մարտի և Վաղրի նաւահանդիսանքուն մէջ. Այս տարօրինակ նաւը գրեթէ բոլորովին ծովուն մէջ ընկղմած է և միայն 90 հարիւրա մէթր ջուրէն վեր ելած է, այնպէս որ շատ անգամ ջուրն իր նաւայարի կը գողէ. Եւսարիւթեան ատեն նաւաստիները ներքայտի կը կենան կանգել լուսով, և շարի կ'զօրութեամբ բանող օբափոխ մեքենայի մը միջոցաւ օբ կառնուն. Միանթօնօմօս երկու շոգեքորձիք ունի և չափազանց տծուկ կ'սպասէ՝ իր աշաղութիւնը հասարակ շոգենաւունքու արագութեան կէտին չափ հարկե կայ, բայց շարժուն մարտից մ'է՝ անագին թնդանթիւնով զինեալ որուն առջև հասարակ գրահաւոր նաւերը խաղաղիներ են. Ռուսի ամեն տէրութիւններ ալ իրենց ծովային զօրութիւնը չլրանցնելու համար այս անհեթեթ նաւէն ունենալու պարտաւորուած են. Երբէն Եւրոպացիք շատ շինելու տալ սկսած է:

— Այսպէս անտ պատերազմին երթալով ճարտարութեան նիւթ մը կըլլայ, և այս ընթացքով ազգային մէջ երկու բան սէտք տիրի ըլլայ հօր և յալթող ըլլալու համար. շատ ստակ որպէս զենոր գիւտելուն արագ արագ հինցուցած պատերազմական գործիքները նորոգուին, և ազգային ճարտարութիւն մը՝ որ անսահման մրցմամբ միշտ շարժման և յառաջգիւնութեան մէջ ըլլայ:

... խմբակի .
Ալ ինչքեմ որ բար հաճիք յառաջիկայ շաբաթ օրուան թերթերու նուր մէջ հրատարակել Խասգիւլի Ս. Երեսխան վարժարանին քննութեանց և պարզեւարաշխութեան նկարագրութիւնս:

Մնամ և այլն .
Յով . Քիւսիքեան
Քննութիւն և պարզեւարաշխութիւն Խասգիւլի Ս. Երեսխան վարժարանի

Այս երկրորդ օրէնքայն բացահայտութեան տակ Պոլսի վերադարձած ատեն՝ շատ մը արդային բերկրութիւնները պատմեցին և անձամբ ալ խիստ յուսալից դիտողութիւններ ըլլին. . . . այժմ միայն իմ մարմնաւոր և մասնաւորական օրօրաններու վերաբերեալ զուարթաւատ և քաջախախտ անխիճութեան վրայ խօսիլ կը փափաքիմ՝ այսինքն Խասգիւլի և անոր Ս. Երեսխան վարժարանին նկատմամբ:

Յնձութեամբ տեսայ նախ ութ տարի առաջ սկսեալ Վարդանանց ընկերութեան որոյ նպատակը դպրոցին հասցիլ պատրաստել է, գեռ շարունակելը և բաւական եւանդով բայց խիստ մօտերս այս օգտաւէտ, ուսումնաստեղ և հեռատես ընկերութեան վրայ մասնաւորապէս խօսելու բարեբաղդ առիթն ունենալ յատուաւ իրիւ ատենապետ նորրմար Տիօրէն ժողովոյ, այս յարատուութեան աւել տխր տալով կանցիմ՝ այժմ:

Մեկ Վարդանանց թանգարանին վերակենդանութիւնը ծանուցանել միայն բաւական կը համարիմ, ընդ հուսան ալ հրատարակութեան նիւթ ընելու գիտուէրութիւնը ունենալուս:

Եւր, ընթերցողաց բոլոր ուշադրութիւնը կը հրահարեմ Խասգիւլի Ս. Երեսխան վարժարանին վրայ՝ որ անընդհատ կը շարունակէ յառաջադէմ վիճակի մէջ, 1844 ին հաստատուած Ս. Երեսխան անուամբ ուսումնաստի և անձանուէր ընկերութեան մը շնորհիւ, որուն հիմնադրաց անունը ներք Վրդիս արթուն մասին համարածանթ և վարժարանին ստուաջ կարտասաղէտ սրտերուն մէջ անջնջ քանդակեալ են. Երբայն ազգային տարրութեանց մէջ արձանագրուելու և բարի օրինակ հասակելու արժանի է այս ընկերութիւնը՝ որ այսքան երկար ատեն և միշտ անջնջ եւանդեամբ կը յարատուէ. հիանալու ենք անտեղով այս օրհնեալ շրթային օրերուն անբակտեղի և սերտ կապը, և շնորհակալութիւն յիշելու ենք այն արդարեւ և սրբելի անձին անունը՝ որ իրիւ կենդանի անհամապատասխան կարիսխանի կապ մը՝ այս շրթային ամբողջ, անընդ և արդիւնաւոր մնալուն պատճառ եղած է այն է մեծապատիւ և ճշմարիտ ազգասէր Փէշարմալճեան Մահալ ազան որ Ս. Երեսխան ընկերութեան հիմնադրութեանն ի միջ գրեթէ միշտ անդամակց է և մտքիսական սքանչելի զօրութեամբ մը հոն կը քաջէ բոլոր ուսումնաստի Խասգիւլիցք Եւրդարեւ ի՞նչպէս կարելի է չտես իւր հըրպարելիք քաղցր ձայնին, իւր սրտաբուէն և ազգասէր յորդորներուն:

Նախ է արդեօք նաև չիշխատակել Վ. սեմաշուք Երթուն Գրիգոր Ե. Ֆէնտիլի մեծամեծ ջանքերը, բարոյական և նիւթական օգնութիւնները:

Խասգիւլի վարժարանս յիշուի փայլուն Ասող մ'ուրի որ իրեն կառաջնորդէ միշտ բարեբաւաստի և ամենացաշող բարգեր, արդատաւոր պարագաներ ասոնց կարգը գտնուել ենք երանաշնորհ Եւսաղարեան Պաշապետ վարդապետի ի Խասգիւլ անցնելու իւր կենաց վերջին օրերը և հոս իւր կատար ձգելը, որով Գեր. Վարժապետեան ազգասէր Երեսխան եղիւ:

կոպտան ալ յօգուտ ածելով Ազգայնոսի մէջ վարած ազգային եկեղեցական պաշտօն մը թէ նոյն կտակին շուսափողթ կատարուելուն և թէ կտակահատար Ասեմափայլ Առաջարկ փառաբան արքային մեծ կարևորութիւն մը տալուն և ժառանգաւորաց դպրոցին հաստատուելուն պատճառ եղաւ:

Կարգուեալ թիւերը յաջորդաբար 10ին Վարդգէս Գաղթիոյ զեպարտատան քարտուղար բարեհաջակ Մ. Պէլէնի պատուաւորութիւնը եղաւ: Այն ատեն արդէն նշմարեցի դպրոցին յաւանաբար ընթացքը և մանաւանդ նախակրթական մասին արգիւնաւոր և մեծ փոփոխութիւն մը այն էր իրերափարժական օգտակար դրութեան դորձաձուլութիւնը: Իսկ երկրորդ առիթը այն վարժարանին տարեկան քննութիւններն եղան որոնք ամառու 8էն մինչև 18ը դրեթէ անընդհատ շարունակեցին ազգային երևելի ուսումնականներու արդեամբը: Այսինքն անաչառ կերպով քննուեցան կրօնադատութեան, պատմութեան, հայկերանութեան, քանակագիտութեան, տնտեսագիտութեան, դատաբանութեան, տաճկերէնի, անդրաբարէնի և զճարտարութեան մէջ:

Այս քննութեանց մեծ մասին ներկայ դանուելով, իրբն քննիչ յետևադոյն, անկեղծարար կը խոստովանի որ աղայոց յաւանաբարութիւնները շատ զօհազուցել էին և մէկ քանիինը անհաստատ և թուական և վեց ուսումնականաց մէջ որոնց կարգն են տասը ժառանգաւորք խիստ յուսալից վիճակի մէջ, տասներեքը բարձրագոյն կարգի են և վերջիջեալ ուսմանց մէջ գրեթէ դասատուութեան կարողութեան հասած են, մանաւանդ Գրիգորեան Միշաս անուն տաներեք տարեկան աշակերտը իւր կարգին մէջ առաջինը հանդիսացած:

Օրիորդաց ուսումնական դասն ալ քառասուն և մէկ աշակերտուհեաց կը բաղկանայ, և հայերէնի, գաղղիսերէնի, թուրքերէնի և աշխարհագրութեան մէջ քաջ հանդիսացաւ: Չեմ համարձակիր օրիորդաց արձեղորձութեանց վրայ քննութիւն և դատողութիւն ընել: . . . Բայց պարզեալաբար խոթեան օրը օրին մէջ լուսած կեցցեներուն արձագանքը միայն հաս կը սխալուակեմ:

Այս պարզեալաբար խոթեան շքեղ հանդէսը ամառու 24ին կատարուեցաւ:

* Ծանոթ ընդունուած թեան և բնական դիտութեան դասեր ալ պիտի սկսին:

Խոսքուելի Ս. եկեղեցւոյն մէջ բազմաթիւ երկեսն հանդիսականաց եռանդուն ներկայութեամբը:

Ո՛հ ի՛նչ սիրովիչ և քաջախոսոյս տեսարան մ'էր այս և կարգացուած հայերէն, գաղղիսերէն և տաճկերէն ձառերը, ազգային սրտառուչ և քաղցրանուաղ երգերը ո՛ր անսովճան երանուէտ և հրճուալից ազգեցութիւն կրնէին ազգասէր սրտերուն վրայ:

Շու նշանակելու արժանի մէկ բանն ալ այս է՝ որ ուսումնական մասնակուէր Սամաթիային, Պարտանի, Երևանի դպրոցն կը յաճախեն առանց ծախքի և յոգնութեան վճարելու:

Այլ ընդուն Ս. արժանեան գերատախ. Արքեպիսկոպոս կնքեց հանդէսը ազգու և քաջախոսոր ասեւնարանութեամբ մը՝ որուն մէջ թէ իւր և զերկու քարոզիչ և թէ մանաւանդ իւր և Ս. Արքեպիսկոպոս վարժարանին փառքով աշակերտ յորդորեց զմեզ զամենքս « Խոսքուելի Ս. Արքեպիսկոպոս մանուկ ընկերութիւն մը հաստատուել թէ դպրոցը վերանորոգելու և թէ աւար հաստատուեալները պատրաստուելու ամենորհեալ նպատակու:

Այս ալ բաւական չէ Խոսքուելոցն ալ ունի վեհ նպատակի մը կը ծառայեն այն է . . . այսքան միայն ներքին է ինձ ըսել առ այժմ: Ուստի կը վերջապետեմ սուրբս անմահ սխալակարգ արժանի երանաշնորհ Շահազարեանի շքեղ խօսքով թէ « Խոսքուելի Պօլսոյ Միթէնք է » և արդարեւ իւր իմաստուն կտակարար իւր այս շքեղ կարծիքը կամ մարգարէութիւնը հաստատուելու կարող ընել ու զից զմեզ . . . Ուրեմն ո՛ն իմ արի Խոսքուելոցից շքեղ անարժան և աղերսաւ մեր ցանկալի բարբիտ և մեր բարեբարաց առատաշք նոր հեթանոսացը: Չմանամ նաև Միքայէլեան Միթոն արայի մատուցանել հրատարակու գեղացւոցս և իմ շնորհակալքի իրբն Տեսուչ և դասատու թէ Ս. Արքեպիսկոպոս դպրոցին և թէ ժառանգաւորաց վարժարանին նու իրած գովելի և անխնայ աշխատութեանը համար:

Խոսքուելի 8 յուլիս 1866

Յովհ. Թիւրքեան:

. . . խմբակիր:

Բարեհաճեցէք հրատարակել ձեր պատուական լրագրոյն միջոցաւ: Արքեպիսկոպոս Մեծ Յովհանէս ազգայի նուէրը որ աղքատակրթարար ըրաւ՝ երեք ոչխար տալով Աղբ. հիւանդանոցին: Հողաբարձութիւնս իւր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ վերջիջեալ բարեպաշտ աղային:

Միտ խորին յարգանքով ի զիւրեց հողաբարձութեան գրադիր 1866 յուլիս 27 Արքեպիսկոպոս:

ԳՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ Ս. Պօլսո 29 յուլիս:

Օսմանեան արժեթղթոց վեճակն այս միջոցին թէ՛ մայրաքաղաքին և թէ՛ Եւրոպայի հրապարակաց վրայ մեծապէս կը զգացնէ հասարակաց սիրտը: Գրան մը շահագրգռեալ կայսերական կառավարութեան երմտական առժամանակեայ նեղութիւններէն առիթ առնելով, ընդհանուր պարտուց ստիպան վճարման վրայ կտակածներ յարուցանելու աշխատեցան Վայց կայսերական կառավարութիւնը զանձուն ներկայ անմիջական պիտոյից հոգայման համար ընդհանուր պարտուց պահանջները դուրսէն 3 միլիոն լիւրայի արժեթղթով հանելու որոշում ըրաւ, ինչպէս որ պարտ հրատարակուած կայսերական հրովարտակ մը կը ծանուցանէ: Ըսով վերջիջեալ կտակածները կը վարտարին, բայց չենք կրնար դուրսէն թէ արդեօք նոր ելներէն արժեթղթերն հրապարակին դիտելուն հաստատութիւն պիտի կրնան սալ և տոկոսներուն վճարման լաւ ազգայնութիւնը մաս մը մը չպիտի չեղաքայրեն:

Անդրոյ հասարակաց խորհրդարանին յուլիս 27ին նիստին մէջ Պ. Արքեպիսկոպոս հարցոց պարտաքին դորձոց պաշտօնէին թէ արդեօք ստիպե՞ որ եւրոպական տէրութեանց դեպքանները բողոքը են Օսմանեան Բոսնիոյն երուն յուլիսի վեցամսեայ տոկոսները չվճարուելուն համար, և խնդրե՞ր են որ հաստատուն երաշխաւորութիւններ տրուին հոկտեմբերին վճարուելու համար:

Լորտ Սթանլի պատասխանեց թէ բողոք կամ հաստատուն երաշխաւորութիւններ ուղերու խնդիր եղած չէ: Լորտ Այլքին յուլիս 30 թուով գրած մէկ դեպքանական նամակին մէջ կը ծանուցանէր թէ Աստանբուլոյ սոյ գաղղիական դեպքանին հետ արտաքին դորձոց պաշտօնեց բարձր: Այլքին վաշային, և բարձր Սեփ Եպարքո:

սին այցելութեան դացեր են, և յուլիսի տոկոսները վճարելու հարկաւորութիւնը ցոյց տուեր են: Այնից յետոյ Լորտ Այլքին հեռագրով խնայ տըւեր է թէ Ս. Գրան ընկեր փոխաւորութիւնը չէ յաջողիր, բայց թէ միջոցներ ձեռք կանուլին ուրիշ փոխաւորութեան մը համար բանակցութիւններ ընելու, և թէ ետ մնացած տոկոսները շահագր պիտի վճարուին:

ՆԱԿԱՆՈՒՅՈՒՄ

Մուկ (Թահապիթի) լու (վերջ) ցեց (կիւմէ) մտաւ (սիրիական) կարծեւ եւ ուրիշ ճճիները շարքող միակ դեղ:

Վերջանալորոցի Պ. Թաղեոս Արքեպիսկոպոս զորձարանէն ելած և մեծ համուռ ստացած է Եւրոպայի մէջ:

Այս փոշին արդէն Այլքին քաղաքին փողոցներուն մէջ վաճառուել սկսած է ժամանակէ մ'ի վեր, բայց զայն բերելու առող վաճառականներ իմանալով որ փողոցներուն մէջ վաճառուելու անոր շահագրութեամբ օտար նիւթեր խառնե՞ր են անոր մէջ, որով զեղին պարտութիւնը կը տարանայ և յարգը կը կտաւրի, որոշած է ինքնին վաճառուել զայն իր սենեկին մէջ, և կամ պատուաւոր ու վաճառելի խառնութիւններու միայն տար:

Աստի կը ծանուցանէ հասարակութեան որ փողոցներու մէջ ծախուած ներուն չվաճառին, այլ երթան թահապի միջ-Եւրոպայի միջոցով թիւ 42 Պոլսոյ միջոցան, Չիլիկ խանը վեր յարկը թիւ 6 և Ազգու հարկի Չիլիքի ներուն մէջ Միլիտար արախանը վեր յարկը թիւ 3 սենեակները, և այն տեղերէն դեն:

Գործածութեան երանգին է զի շերտերն ընջելու ժամանակ անկողին բուրբիքը ցանել: Ազգու կրնայ անկողին մէջ ալ ցանել, ըստ որում ամենին վրաս ջանք մարդու:

ԹՈՒՂ ԵՒ ԳՐՈՒԹԵՆՆ ՊԻՏՈՅԻՆԵՐ ԶԻՆՈՒԻ ԽԱՆԻՆ ԳՐԱՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄԹԵՐԱՆՈՅՆԵՐԸ ԱՍԵՆԱՅԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ ՄԵՇ ԵՒ ՄԱՐԸ ՎԱՃԱՍԻՐՈՒՄ 3. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ. Պատեւ ունին արդոյ հասարակութեան ծանուցանելու, որ ամեն տեսակ թուղթեր և դրութեան պիտոցներ, ինչպէս տեսարաններ, կարճարձեղներ, ընդօրինակութեան մամուլներ, գրիչ, մերան, կրտսմ, կանոն, դրաւալ, և այլն և այլն Լորտայից գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կարող են պոչոյ ամեն թղթափաճառներէն աւելի արժանի ծախելու թէ անտուկով և թէ հատով ուղղութեամբ: Հասարակութեան զիւրութեանը համար վերջին գիները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, անտուկով կամ շատ անտուկներուն համար օրինակուող զեղքը պարտաւորութեանը հետ և այլն ուղղութեամբ կրնան զիւրութեամբ ստանալ, և այնպիսեայ օրինակներն ալ կը զվարեն, ծախքը իրենց վրայ ըլլալով: Նամակները պէտք է վճարուած ըլլան:

Table with 3 columns: Item, Price, and Quantity. Includes items like ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԳՐԱՄԱԿԱՆ ԱՐՃՈՂՈՒԹԻՒՆԵՐ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԳՐԱՄԱԿԱՆ ԱՐՃՈՂՈՒԹԻՒՆԵՐ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԳՐԱՄԱԿԱՆ ԱՐՃՈՂՈՒԹԻՒՆԵՐ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԳՐԱՄԱԿԱՆ ԱՐՃՈՂՈՒԹԻՒՆԵՐ, ԵՐԵՎԱՆ.

Table with 3 columns: Item, Price, and Quantity. Includes items like ԲԱՃԱԿԱԿ ՊԱՆԸՔԵՐ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ.

Table with 3 columns: Item, Price, and Quantity. Includes items like ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 30 ՅՈՒՆԻՍ, ԵՐԵՎԱՆ.

Մասիս լրագրայ բաժանորդութեան տեղերն են: Կ. Պոլսի Զինիլի խանը վերի յարկը 7, Մասիսի խմբագրատանը: Իսկ գաւառաց մեջ հետեւեալ հոգաբարձուաց սենեակները: ԻԶՄԻՐ. Յարութիւն աղա Տեոփեան. ՆԻՒՍԻՐԻԱՍ. Բախայէլ աղա Բանչուկեան. ԱՏԱԲԱՅԱՐ. Պ. Յակոբ Սարանորեան. ԹԵՔԻՐՏԱՂ. Յարութիւն աղա Շուշանեան. ԱՆԴՐԻԱՍՆՈՒՊՈԼԻՍ. Մանուէլ Սուրբիս աղա Գալուստեան: ՏԵՄԻՐՏԱՂ. Պ. Խաչատուր Ելմասեան. ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զարբեան. ՀԱԷՊ. Նիկողայոս աղա Տեր Մարգարեան. ԵՐԶԵՎԱՆ. Ընթերցասիրաց Թանգարան. ՎԱՍ. Գրիգոր աղա Խաճանեան. Ուրիշ քաղաքներէ ստորագրուիլու գողներն այս տեղերէն մեկուն հետ կրնան քրթակցիլ: